

Complexnummer: 513655

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

St.Ludgerus

Aantal complexonderdelen

2

Monumentnummers van complexonderdelen

513656, 513657

Woonplaats

Balk

Gemeente

De Fryske Marren

Provincie

Fryslân

Locatie van het hoofdoject

Raadhuisstraat 43, 8561 BH te Balk

Complexomschrijving

Inleiding

Centraal in de kern van Balk, gelegen aan de Luts, bevindt zich de R.K. KERK St. Ludgerus met PASTORIE. De hoofdingang van de kerk is gericht op het noordwesten en ligt iets terug van de Raadhuisstraat. Ten oosten van de kerk staat de pastorie die door middel van een gang met de kerk is verbonden. Aan de oostelijke achterzijde van de kerk ligt de sacristie. Achter de kerk, aan de zuidoostzijde, ligt de begraafplaats. Deze is van lokaal belang.

De KERK is gebouwd in 1882-1883 naar ontwerp van Alfred Tepe (1840-1920). De driebeukige Neo-gotische basiliek is een echte Tepe-kerk: sober, vrijwel geheel uitgevoerd in baksteen en van harmonieuze verhoudingen; decoratieve elementen zoals waterspuwers, pinakels etc. zijn achterwege gelaten. De kerk is mede gezien haar centrale ligging goed ingepast in het dorpsgezicht.

De PASTORIE is een sober, eenvoudig gebouw, opgetrokken in 1903 in een Ambachtelijk-traditionele baksteenbouw met chalet-motieven. Het pand is met uitzondering van een verbinding met de kerk vrijstaand; de hoofdingang grenst aan het pleintje voor de kerk; aan de achterzijde ligt de forse pastorietaan.

Tot 1912 stond hier de oude St. Ludgerus kerk, een in 1845 tot kerk verbouwde voormalige bierbrouwerij en jeneverstokerij.

Het terrein wordt van de openbare weg gescheiden door een gemetseld muurtje met pilasters. Tussen de open ruimte voor de kerk en de voortuin van de pastorie staat een eenvoudig ijzeren HEK.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Waardering

De Rooms Katholieke St. Ludgeruskerk, de erbij horende pastorie en hek te Balk zijn van algemeen cultuurhistorisch en architectuurhistorisch belang:

- vanwege de bijzondere uitdrukking van het complex voor de geestelijke ontwikkeling in de regio;
- als voorbeeld van een sobere, aan de schaal van de dorpse omgeving aangepaste Neo-gotische kerk;
- vanwege de bijzondere betekenis van het complex voor het aanzien van het dorp;
- vanwege de architectonische kwaliteit van de samenstellende onderdelen van het complex.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 513656

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	13 oktober 1999
Kadaster deel/nr	82671/63

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>		
Balk	De Fryske Marren	Fryslân		
<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Balk	A			1721

Omschrijving**

Omschrijving

De R.K. KERK St. Ludgerus is gebouwd in 1882-1883 naar ontwerp van A. Tepe (1840-1920) in een vormentaal die gebaseerd is op de Nederrijnse Gotiek. De Neogotische driebeukige basiliek is uitgevoerd in donkerrode baksteen in kruisverband op een eveneens donkerrood trasraam en wordt gedekt door een maasdak met antracietkleurige leien. De buitenzijden van de gootboeien zijn met schubvormige leien bekleed.

De klokkentoren, die drie geledingen heeft en waarin zich de hoofdingang met portaal bevindt, heeft een naaldspits met insnoering en aan de Raadhuisstraatzijde een bescheiden dakkapel. Onder de spits bevinden zich 12 lancetvormige galmgaten waarvan er één dicht is in verband met het zadeldak van het middenschip. In de klokkentoren hangen twee klokken uit 1947 en één uit 1995. Deze vallen wegens te geringe monumentale waarde buiten de bescherming van rijkswege. Aan de westzijde van de toren bevindt zich het traptorentje. De entree ligt in een nis samen met het grote glas-in-loodvenster met tracering van het orgelkoor. Boven de dubbele houten deur met ijzerbeslag en een segmentboog zijn rozetvoegen in het metselwerk aangebracht. Hierboven zit de gemetselde afzaat van het koorvenster. De lijst van de spitsboog-nis zelf heeft een doorlopende peerkraal.

Op het zadeldak van het middenschip zijn aan weerszijden drie kleine dakkapellen aangebracht. De daken van de absis, de twee absidiolen en van de twee zijbeuken hebben elk één dakkapel.

INTERIEUR. Zowel het middenschip als de zijbeuken hebben gemetselde kruisribgewelven. De absis en de twee flankerende absidiolen hebben een gemetseld straalgewelf waarvan het metselwerk tussen de ribben wit gepleisterd is. De kolommen van het middenschip zijn eveneens volledig uitgevoerd in metselwerk, evenals de (witgepleisterde) wanden.

In de oostelijke zijbeuk ligt naast de ingang de doopkapel. Het zeshoekige marmeren doopvont is van wit marmer en heeft een koperen deksel en een zwartmarmeren voet. In de kapel zijn fresco's, aangebracht door J.M. IJdema (1901-1990), die de doop van

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Jesus en de uittocht uit Egypte verbeelden. In de westelijke zijbeuk bevindt zich naast de ingang een icoon-altaar dat sinds de jaren '30 in de kerk aanwezig is. Eénklaviers mechanisch orgel, gemaakt in 1904 door de firma Adema te Leeuwarden. Het orgelfront bevat een originele schildering met de afbeelding van de H. Caecilla met een portatief. Het instrument bezit 7 registers en een aangehangen pedaal. De ingang heeft een dubbele deur met ijzerbeslag in de vorm van boomtakken met aan weerszijden van de deur wijwatervontjes.

In de zijbeuken bevindt zich per travee een glas-in-loodraam met twee variaties van gemetselde tracteringen. Deze wisselen elkaar af en stemmen overeen met de ramen die er tegenover liggen. De lichtbeuk heeft per travee aan weerszijden twee glas-in-lood-ramen.

In de zijbeuken bevinden zich muurschilderingen, eveneens van de hand van J.M. IJdema, met als onderwerp de kruiswegstatie. Deze zijn aangebracht tijdens WO II en vervangen de oude kruiswegstatie-schilderingen uit 1886.

De scheiding tussen het middenschip en de absis wordt gevormd door een witte triomfboog waarin een kruis hangt (vervaardigd in 1911 door de Bossche kunstenaar E. de Fernelmond). Hiervoor bevindt zich het liturgisch centrum dat in 1986 naar voorbeeld van de St. Jan in 's Hertogenbosch is aangebracht.

In de driezijdige absis bevinden zich vijf glas-in-lood ramen, waarvan drie gebrandschilderde, met afwisselende tractering in de vorm van een hart of ruit. De gebrandschilderde ramen zijn in 1912 aangebracht en vervaardigd door het kunstatelier Kocken uit Utrecht. In de absis staat het zogenaamde Mengelberg-altaar. Dit neo-gotische kalkstenen beeldhouwwerk met tabernakel is in 1899 te Utrecht vervaardigd door F. W. Mengelberg voor de St. Michaëlskerk te Zwolle. Na de sloop van deze kerk in 1963 is het altaar aangekocht. In de oostelijke absidiool bevindt zich het Maria-altaar en in de westelijke absidiool het Heilig Hart-altaar. Beide altaren zijn geplaatst in 1911 en vervaardigd door Fernelmond. De drie vensters van de beide absidiolen zijn uitgevoerd in glas-in-lood, waarbij de middelste zijn gebrandschilderd en vervaardigd door kunstatelier Kocken.

Voor de twee absidiolen bevinden zich in de wanden van de zijbeuken de biechtstoelen. De twee deuren van iedere biechtstoel hebben ieder een dubbel glas-in-lood venster.

De dekvloer is van granito, onder de originele houten kerkbanken zijn houten vloeren gelegd. De vrijstaande sacristie wordt door een lage uitbouw met de kerk verbonden. De sacristie heeft een rechthoekige plattegrond en een schilddak dat in de jaren '70 vervangen is. De gevels hebben rondboogvensters met een gemetselde tractering. In het dakvlak aan de pastoriezijde bevindt zich een dakkapel. Het interieur van de sacristie is volledig vernieuwd en is derhalve voor de bescherming van ondergeschikt belang.

Waardering

De St. Ludgeruskerk te Balk is van algemeen cultuurhistorisch en architectuurhistorisch belang:

- vanwege de plaats die het object inneemt in het oeuvre van de architect;
- vanwege de betekenis van het object als hoofdbestanddeel van een groter geheel dat van algemeen cultuurhistorisch en architectuurhistorisch belang is;
- vanwege de gaafheid van zowel het interieur als het exterieur;
- vanwege de visuele gaafheid voor het aanzien van het dorp.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Hoofdcategorie

Religieuze gebouwen

Subcategorie

Kerk en kerkonderdeel

Functie

Kerk

Monumentnummer*: 513657

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	13 oktober 1999
Kadaster deel/nr	82671/56

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*
Balk	De Fryske Marren	Fryslân

Locatiennaam	Locatieomschrijving
Balk	

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Balk	A			1721

Omschrijving**

Omschrijving

De PASTORIE uit 1903, behorend bij de RK St. Ludgerus te Balk uit (1882-1883; A. Tepe) is een sober, ambachtelijk-traditioneel uitgevoerd blokvormig pand van twee bouwlagen en een zolder. Het woonhuis is opgetrokken in donkerrode baksteen in kruisverband en wordt gedekt door een samengesteld dak met wolfseind bij de sprong aan de Raadhuisstraat. Het dak, waarvan de dakbedekking vernieuwd is in de jaren '70, is gedekt met antracietkleurige leien en heeft een forse bakgoot op consoles. Op de vier hoeken zijn metalen pironnen aangebracht. Het metselwerk heeft een trasraam dat wordt afgesloten door een rollaag. Ter hoogte van de onder- en bovendeur van de vensters loopt een speklaag van gele stenen in het metselwerk aangebracht.

De Raadhuisstraatgevel wordt gekenmerkt door een uitspringend topgeveldeel met een zijgedeelte. Het topgeveldeel heeft op de begane grond en verdieping een drieruits-venster met bovenlichten. Onder het wolfseind bevindt zich een klein venster. Het terugliggende geveldeel, ten westen van dit uitspringende geveldeel, heeft op de begane grond en verdieping twee vensters met een dubbel bovenlicht. In het dakvlak bevindt zich een dakkapel met een zadeldak. De vensters van het uitgebouwde deel en van de eerste bouwlaag van het terugliggende deel worden overspannen door segmentbogen waaronder zich een metselmozaïek bevindt, de overige door respectievelijk betonnen- en stalen lateien. De westgevel, grenzend aan de open ruimte voor de kerk, bevat een één bouwlaag hoge uitbouw met een plat dak en een houten voordeur met twee tralievensters, drie halfronde bovenlichten met geslepen glas, een tweeruits bovenlicht met glas-in-lood en een gemetseld bordes. Links naast de deur een ingemetselde brievenbus van beton, rechts een klein toiletraam. Aan de zijde van de Raadhuisstraat een venster met bovenlicht. Een aangrenzend lager gedeelte met plat dak, twee kleine vensters en een deur, vormt een verbinding met de kerk. In de westgevel, ter hoogte van de twee trapbordessen, twee tweeruits-vensters. In de oostgevel twee vensters met een dubbel bovenlicht op de begane grond en één venster met bovenlicht op de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

verdieping. Tegen de zuidgevel, grenzend aan de pastorietaan, is een forse serre aangebouwd. De serre is van hout en heeft een gemetselde borstwering met dubbele tuindeuren en meerruits bovenlichten.

Op de verdieping een venster met bovenlicht en een pui met deur en raam grenzend aan het terras op de serre. Op de begane grond ten westen van de serre een pui met keukenramen en een deur.

Tussen de open ruimte voor de kerk en de pastorietaan staat een eenvoudig ijzeren HEK.

Het INTERIEUR van de pastorie is vrij sober en bevat onder meer: in de hal een segmentboog en een betegelde vloer; in de woonvertrekken haarden van zwart marmer met een bescheiden figuratie; voorts de originele binnendeuren en kozijnen en op de zolder droogstokken.

Waardering

De pastorie met hek, behorend bij de St. Ludgeruskerk te Balk is van algemeen cultuurhistorisch en architectuurhistorisch belang:

- als essentieel onderdeel van een groter geheel dat van algemeen cultuurhistorisch en architectuurhistorisch belang is;
- vanwege de vrij hoge mate van gaafheid van het interieur en exterieur.

Hoofdcategorie

Religieuze gebouwen

Subcategorie

Kerkelijke dienstwoning

Functie

Pastorie(F)